

Muzej, šolska (m)učilnica?

✍ Verena Perko

Muzeji ne obsojajo. Z izvirnimi dediščinskimi predmeti prikazujejo vsebine, ki se človeka dotaknejo na osebni ravni in ga nagovarjajo k etičnemu in moralnemu odnosu do okolja. Z učenjem o preteklih civilizacijah tlakujejo poti spoštovanja do drugih kultur v sedanjem svetu. Opozarjajo na uničevanje narave, na nespoštljiv človekov odnos do drugačnih, odkrivajo mu družbene krivice, prepoznavajo zamolčane.

Delo za javnost

Če učencem predlagamo obisk muzeja, je odziv po navadi mlačen, navdušenja je le toliko, kolikor jim tisti dan ne bo treba sedeti v šolskih klopeh. Priznati moramo, da naši muzeji mladim niso vedno 'pisani' na kožo, četudi šolska mladina predstavlja glavnino obiskovalcev. To pa predvsem zato, ker je obisk muzejev običajno obvezen del šolskega programa. Vendar je zadnji čas med slovenskimi muzeji tudi nekaj svetlih izjem, npr. Prirodoslovni muzej Slovenije in še nekateri drugi, ki blestijo z domiselnimi postavitvami po meri mladih in kjer se vrstijo poučne in hkrati zabavne delavnice za otroke.

V čem je torej razlika med muzejem 'mučilnico' in učilnico? Prvo pravilo muzeja, ki je v desetletju svetovnega spleta zaradi velikih družbenih sprememb prevzel vlogo medija javnega obveščanja, je delo za javnost. V naših dneh so muzeji veljali za (zaprašene in od vseh pozabljene) ustanove, v katerih so strokovnjaki zbirali in pre-

učevali različne dediščinske predmete in jih varno zapahnjene hranili pred javnostjo. V razstavnih vitrinah so leta dolgo samevale ene in iste muzealije, na obledelih listkih so bile zapisane na moč učene, ljudem nerazumljive

predmetov, izvirnih dokumentov in umetnin želijo biti njihova odlična dopolnitev. Proces učnja v muzejih niso in ne smejo biti podobni šolskim. Prva opazna razlika je metodološka. Šolsko znanje temelji na kognitivnem,

1400 let star nakit iz alamanskih grobov, odkritih na grobišču Lajh v Kranju. Gorenjski muzej Kranj, foto T. Lauko.

besede. Poleg nekaj kamnin in prašnih arheoloških najdb so visele tudi oruмене fotografije narodnih herojev in talcev. Od tedaj se je marsikaj spremenilo – celo v muzejih. Pod pritiskom javnosti so se muzeji po svetu prelevili v učilnice, prostor srečevanj in doživetij ter valilnice identite. Hitro se je pokazalo, da na videz lahkih nalog ni moč opraviti, ne da bi poznali potrebe javnosti. Zato je postalo nekaj povsem običajnega, da muzeji načrtujejo svoje dejavnosti v skladu s šolskimi kurikuli, kar pa še vedno ne zadostuje, da bi zadeli bistvo in dosegli cilje sodobnega muzejskega učenja.

Učenje po izkustveni poti

Najprej je treba povedati, da muzeji niso nikakršna konkurenca šolam. S svojimi zbirkami avtentičnih

razumskem učenju s pomnjenjem podatkov, kar poteka s pomočjo besedil, pisanja in računanja (če ostanem pri sumarnem opisu). Muzejsko učenje teče ob pomoči avtentičnih predmetov kulturne dediščine po izkustveni poti, prek čutil, z bujenjem asociacij in vzbujanjem empatije, kar zarezuje globoke spominske brazde. Zida na že poznanih življenjskih situacijah in jih prenaša v daljno preteklost, da bi se na osebni ravni pridružila vrednotam mladih. Muzej v učnih programih ponuja ne le razširitev šolskih načrtov, temveč z avtentičnim gradivom papirnato znanje materializira, konkretizira. S pomočjo rekonstruiranih zgodovinskih kontekstov, dioram in umetniških upodobitev, lutk ali računalniških programov povezuje čas s prostorom. Časa namreč ni mogoče ponazoriti iztrganega iz prostora, kar

je značilno za suhoparne učbenike. Povezovanje obeh dimenzij v smiselne, kontekstualne celote je predpogoj človekovega doživljanja preteklosti. Tako učenje je še posebej lahko uspešno, če je predstavljeni prostor domače okolje, na katerega je mladostnik čustveno navezan. Zato je razumljivo, da se glavčina muzejskih predstavitev za namene uspešnega izkustvenega in opredmetenega učenja navezuje na lokalno okolje.

Izkustvenost je druga temeljna značilnost muzejskih 'učilnic'. Je način učenja z rabo čutov: tipa, sluha, vida in voaha. Znano je, da k najuspešnejšemu učenju in trajnemu pomnjenju vodijo izkustvene poti. Pojav je tesno povezan z evolucijsko preteklostjo človeka, ki je na podlagi izkušenj razvil sposobnost preživetja v nevarnem okolju še v dobi, ko je bil njegov um, skupaj z načinom kompleksnega besednega izražanja, na razmeroma nizki razvojni stopnji. Muzeji se temu načinu učenja približujejo z učenjem s pomočjo interaktivnih postavitev in s predmeti, ki jih smejo obiskovalci otipati, ovohati ali drugače občutiti. Ponekod so v ta namen šolarjem na razpolago kopije muzealij, kajti izvirni predmeti bi bili preveč izpostavljeni uničenju, če bi jih dan za dnem uporabljali – četudi za zlahka namen učenja. Kopije avtentičnih muzejskih predmetov so namenjene rekonstrukcijam raznih procesov ali pa preprostih delovnih postopkov, ki jih v domačem okolju nimamo več priložnosti spoznati. Ponekod so zelo priljubljene delavnice, ki na podlagi rezultatov znanstvenih raziskav, npr. arheoloških izkopavanj nekega najdišča, ponovijo izvirne tehnološke procese in izdelajo kopijo določene arheološke najdbe.

Muzeji opozarjajo

Muzeji pa danes ne namenjajo več svojega izkustvenega sveta zgolj doživljanju in preizkušanju tehnoloških procesov in obrtnih spretnosti ali prepoznavanju estetike v izvirnem umetniškem delu. Z atomizacijo družbe so dobili tudi družbeno in terapevtsko nalogo. S prikazovanimi vsebinami razkrivajo tudi tiste strani družbe, o

katerih uradna zgodovinska veda molči ali pa se jim preprosto nima časa posvečati. Muzeji lahko prikazujejo preteklost tudi povsem brez besed, s fotografijami in dokumenti rekonstruirajo osebne zgodbe. Ne izogibajo se žalostnim usodam in ne skrivajo obžalovanja. S pripovedmi o lakoti, ki je morila na tisoče ljudi še ne tako daleč nazaj, učijo mlade spoštovati hrano. Opozarjajo jih na nezdrave prehranjevalne in gibalne navade. S pretresljivimi zgodbami iz polpreteklosti lahko odpirajo mladim oči za vrstnike, ki živijo v stiski. Sodobni muzeji ne pojejo slave samo zmagovalcem, objokujejo tudi poražence. Na osebni, tragični ravni opozarjajo na zgodovino, ki se zlahka vrne, če se iz nje nismo ničesar naučili.

Muzeji ne obsojajo. Z izvirnimi dediščinskimi predmeti prikazujejo vsebine, ki se človeka dotaknejo na osebni ravni in ga nagovarjajo k etičnemu in moralnemu odnosu do okolja. Z učenjem o preteklih civilizacijah tlakujejo poti spoštovanja do drugih kultur v sedanjem svetu. Opozarjajo na uničevanje narave, na nespoštljiv človekov odnos do drugačnih, odkrivajo

mu družbene krivice, prepoznavajo zamolčane.

V primerjavi s šolami, univerzami in inštituti muzeji niso zavezani znanosti, temveč predvsem modrosti, lepoti in (tudi) pravičnosti. Njihova naloga je širiti modrost v sodobni površinski družbi. Mlade skušajo naučiti ročnih spretnosti in jim posredovati stara tehnološka znanja, ki so lahko pomembna za preživetje človeštva. Primarna dolžnost muzejev je mladim odpirati svet preteklosti, da bi lažje prepoznali pot v prihodnost. Pri tem pa glavna moč muzejev niso niti podatki niti pristni dokumenti in ne bogastvo zakladov, ki jih hranijo. Prava moč muzejev so ljudje, ki s srčnostjo in poznavanjem dediščine posredujejo sodobni, duhovno obubožani družbi trajne vrednote. Zato so pri učenju v muzejih najuspešnejši tisti obiski, ki šolarjem omogočijo srečanje z dediščino in ljudmi.

O kolektivnem spominu

Sodobni muzeji niso zgolj podaljški zgodovinske znanosti, temveč prvenstveno beležijo in ohranjajo kolektivni spomin neke skupnosti ali naroda.

Prizor z rekonstruirano neolitiko kočo z Druhovke pri Kranju z razstave Železna nit. Coreniški muzej Kranj, foto T. Laško.

Kaj je to kolektivni spomin in kakšna je njegova družbena vloga? Zavedanje o družbeni vlogi kolektivnega spomina je pozno prodrlo v evropsko zavest. Izoblikovalo se je po drugi svetovni vojni, ko so se veliki narodi, kot npr. Francozi, zavedli, da morajo na novo napisati svojo zgodovino in osvetliti polpreteklost z več strani ter s tem omogočiti razvoj zdrave družbe. O vojnah v Indokini, o alžirskih grozodejstvih in o sprevrženem odnosu do Judov ter sodelovanju z okupatorji je bilo treba spregovoriti z različnih vidikov doživljanja ali s pomočjo kolektivnega spomina. Nastala so temeljna dela o kolektivnem spominu in njegovi vlogi v sodobni družbi ter *lieux de mémoire* ali o krajih spomina.¹

Družbena vloga kolektivnega spomina je neprecenljiva. Je temelj identitete neke skupnosti in preprečuje politično manipulirano zgodovinsko amnezijo. Vsak narod se mora soočiti s svojimi patologijami in zločini iz preteklosti, da bi lahko živel kot pravična in svobodna skupnost. Eden najpomembnejših razlogov za to je želja, da se zločini ne bi več ponovili ter da žrtve in krivice ne bi utonile v pozabo.

Bistvo naroda ni zgolj v tem, kar skupnost združuje, temveč tudi to, kar je ta skupnost izbrisala iz spomina. Spomin in pozaba imata pomembno družbeno vlogo, vendar ne eden ne drugi nista nekaj absolutnega. Etični princip govori o pomembnosti relacije med pozabo in odpuščanjem. Dobra rešitev temelji na uravnoteženju med spominom in pozabo, kar omogoča enakost v družbi, hkrati pa promovira tudi drugačnost in spodbuja sodelovanje med posameznimi družbenimi skupinami.

To so naloge, ki jim znanost ni kos, temveč jim lahko streže le muzej, ki razume svojo družbeno vlogo in z beleženjem ter ohranjanjem kolektivnega spomina zagotavlja razvoj zdrave, demokratične družbe. ■

Opomba

1. Halbwachs, Maurice (2001): Kolektivni spomin. Ljubljana: Studia humanitatis. Izvirnik: *Le mémoire collective*. Pariz 1968. Nora, Pierre (1992): *Les lieux de mémoire*. Pariz: Gallimard (izšlo tudi 1984, 1986).

Zgodovina in vzgoja

Poučevanje zgodovine kot sestavni del državljske in domovinske vzgoje

✍ Janez Globočnik

Oglejmo si nekaj primerov državljske in domovinske vzgoje iz slovenske, evropske in svetovne zgodovine.

Stari Grki

Med leti 490 in 479 pr. Kr. so stari Grki večkrat premagali veliko perzijsko vojsko. Kaj je dalo Grkom moč, da so premagali tedanjo perzijsko velesilo? Ugotovimo lahko, da je imela vojska grških polisov boljšo vojno taktiko in strategijo, ne smemo pa prezreti še bolj odločilnega dejstva – tradicionalnega grškega domoljubja ali patriotizma. Zaradi tega so bili grški vojaki v moralni in psihološki prednosti. Grki se niso borili le za osebno svobodo in za demokratično obliko vladavine, ki je bila veliko bolj napredna kot perzijska, temveč so se tudi zavedali, da branijo svoj dom, svojo družino, svojo zemljo in domovino. Grški boj lahko predstavimo dijakom kot šolski primer zmage šibkejšega nad močnejšim, ki brez patriotske vzgoje ne bi bila mogoča.

Kmečki upori

V slovenski zgodovini so vsekakor omembe vredni kmečki upori, ki pomenijo dokaj hrabro prebujanje slovenskega ljudstva konec srednjega in na začetku novega veka. Kljub temu pa kmečki uporniki niso imeli nobene možnosti za uspeh zaradi slabe vojne taktike in strategije, vojaške opremljenosti in izurjenosti ter neenotnosti kmečkih zvez po zgodovinskih deželah. Kmečkim vojskam in njihovim voditeljem je zelo škodovalo tudi preveliko zaupanje v cesarja. Naivno so verjeli v njegovo pravičnost, niso pa

mogli doumeti, da je cesar predstavljal vrh fevdalnega sistema; zato ni bilo nobenih možnosti, da bi se postavil na stran kmetov. Preveliko zaupanje v vladarje se je Slovincem večkrat maščevalo tudi v poznejših zgodovinskih obdobjih, ko so preveč zaupali avstrijskim in avstro-ogrskim cesarjem, pa tudi jugoslovanskim kraljem in vsemogočnemu predsedniku druge Jugoslavije.

Francoska meščanska revolucija

Velika francoska meščanska revolucija ob koncu 18. stoletja je dala domoljubju nove razsežnosti. Jakobinska oblast je v letih 1793 in 1794 za obrambo domovine pridobila večino prebivalstva. Ljubezem do domovine je bila razglašena za največjo dolžnost državljanov. V kratkem času se je rodila francoska nacija. Med revolucijo je nastala tudi ena najbolj zanosnih nacionalnih himn – marseljeza. Žal je po revoluciji revolucionarni zanos Francozov izkoristil veliki imperator Napoleon, ki je prvotni domovinski boj spremenil v popoln nacionalizem; ta pa ne more dobiti pozitivne ocene, saj gre v tem primeru za ogrožanje in okupacijo drugih narodov in držav.

Soška fronta

Tudi pri soški fronti lahko ugotovljamo moč pojma domovina. Na tej fronti je potekal največji spopad v gorati pokrajini v vsej človeški zgodovini. Bila je daleč največje bojišče v slovenski zgodovini. V avstro-ogrski vojski se je junaško borilo mnogo Slovencev. Življenje jih je izgubilo vsaj dvakrat več kot med partizansko vojsko med drugo svetovno vojno (na soški fronti je padlo približno 70.000 Slovencev,